

Pesachim Sources 37

תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד א

עובר לעשייתו - מטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו דאי לאחר שנטלו מדאגביה נפק ביה כדאמרי' בסוף פירקין (דף מב.) ומיהו לא מסתבר כלל דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי האמר בהקומץ רבה (מנחות לה: ושם) תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחה עד שעת קשירה וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו ושמא משיתחיל ליטול לולב קודם שיטול האתרוג מברך והיינו עובר לעשייתו שמעכבים זה את זה אי נמי לאחר שנטל שניהם אלא שהופך אחד מהן כדאמרינן בסוף פירקין (דף מב.) כשהפכו דאין יוצא במצות אלא דרך גדילתן כדדרשינן פרק לולב וערבה (לקמן מה:) מדכתיב עצי שטים עומדים ואפי' נקיט להו כדרך גדילתן אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה דאע"ג דאמרי' בסוף ראוהו ב"ד (ר"ה כח:) דמצות אינן צריכין כוונה מ"מ בעל כרחו לא נפיק והא דלא משני הכא בסוף פירקין (דף מב.) דמיירי באדם שאינו בקי שהולך אצל בקי ללמוד אי נמי משום דלא גמרה מצותו עד אחר ניענוע דמהאי טעמא נמי מברכין אנטיילת ידים אחר נטילה דלא גמר מצותו עד אחר ניגוב כדאמרי' פ"ק דסוטה (דף ד:) דאסור לאכול בלא ניגוב ידים ומיהו לא דמי כולי האי דניענוע אינו אלא מכשירי מצוה בעלמא ולא מעכב כדאמרי' (פ"ק דסוטה) בסוף פירקין מדאגביה נפק ביה ומשני כשהפכו ולא משני בשלא ניענוע ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך כדמוכח פ"ק דפסחים (דף ז: ושם) דפליגי בעל ביעור חמץ דמר סבר לשעבר משמע טפי ומר סבר להבא נמי משמע ופריך מהעושה לולב לעצמו דקתני נטלו לצאת בו אומר על נטילת לולב וקשיא למאן דמברך לבער ומשני שאני התם דבעידנא דאגביהו נפק ביה ופריך אי הכי לצאת יצא בו מיבעי לי' ומשני משום דקבעי למיתני סיפא לישב בה תנא רישא לצאת בו וצריך לומר על כרחך הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי דבעי ניענוע מברך ועוד כדאמרי' בסוף פירקין (דף מא:) מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא ק"ש ולולבו בידו אף על פי שכל אלו הדברים אין מעכבין מ"מ הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר חשיב כעובר לעשייתו ובהדיא אמר בירושלמי דברכות פרק הרואה גבי ציצית העושה ציצית לעצמו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו לעשות ציצית נתעטף בה אומר אקב"ו להתעטף בציצית והיינו טעמא לפי שהמצוה מושכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד ומ"מ לא לגמרי דמי ללולב דהתם מברך על נטילת לולב ומשנטל עברה כבר עיקר מצוה והתם בירו' פליגי מצות מאימתי מברך עליהן רבי יוחנן אמר עובר לעשייתו רב הונא אמר בשעת עשייתו.

חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף ז עמוד ב

והא דאמרינן גבי לולב שאני התם דכיון דאגביהו נפיק ביה. יש אומרים שהנטל לולב דהוא חייב לברך בעוד שמונח בקרקע קודם שיגביהו או ש[נ]היה הפוך בידו שלא כדרך גדילתו כדי שיהא מברך עובר לעשייתה, וכתב הרי"ט ז"ל דאינו כלום דא"כ למה אמרו בשמועתינו כי לכך מברכין בעל משום דכיון דאגביהו נפיק ביה, אלא ודאי נראה שדעת התלמוד שאין ראוי לעשות כן, והטעם כי בעודו בקרקע שלא נתלבש במצוה ואינו ניכר יפה שהוא בא לעשותה אין לברך, ומכאן למדנו לתפילין וציצית וכיוצא בהן שלא יברך עד שיטלנו בידו, וגם בהפיכה אינו ראוי לברך שנראה כיוצא שלא כדרך גדילתו, הלכך לא סגי דלא מגבה ליה קודם ברכה ולפיכך הוכרחו לתקנו בעל, (והא) [והוין] עובר לעשייתה שהרי עדיין מצות נענוע דרבנן קיימא והיא שיורי מצוה, ואפשר דלמ"ד דמצות אינן צריכות כוונה לצאת שהלוקח לולבו כדי ללכת לבית הכנסת אין לו לסלקו מידו ליתנו לאחרים או להניחו בשום מקום עד שיברך בו, [כי] כשסילקו מידו וכבר יצא בהגבהתו לגמרי מן התורה כשחוזר ונטלו ומברך נמצא שאין הברכה באה על מצות התורה כלל אלא על נענוע שאינו אלא שיורי מצוה מדבריהם, ואין העולם נזהרין בזה וסומכין לפי שאפילו לדברי האומרים מצות אינן צריכות כוונה לצאת הני מילי בעושה בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא, ובודאי שזה הדין צריך בדיקה בשמע' אלא שכן כתבו בתוספות, ונראין דבריהם במצוה הנעשית ע"י אחרים כגון הבדלה וכיוצא בו שאינו מוציא בעל כרחו, ולפיכך סומכין להבדיל כל אדם בביתו ואף על פי ששמע בבית הכנסת ואף בשאין צריך להוציא אחרים בביתו וכמו שכתוב בתוספות בשם רש"י ז"ל וכן דעת הרב ר' יונה ז"ל, ומ"מ ראוי ליראי מצוה לחוש לענין שאמר[נ]ו ע"כ.

חידושי הר"ן מסכת פסחים דף ז עמוד ב

שאני התם דבעידנא דאגביהו נפק ב', ואפ"ה מברך דאכתי עוסק במצוה הוא שצריך לנענע, ואיכא מאן דאמר דה"מ למ"ד על מעיקר' משמע, אבל למאן דאמר על להבא משמע הכא מיירי דמברך עליה מקמיה דשקיל ליה, וה"ה למ"ד דעל מעיקרא משמע דהיכא דעביד הכי דמברך בלמ"ד, אלא משום דנקיט לה תנא בעל מתרצינן דבכי האי גוונא עסקינן, ולא נהירא דאי הכי מאי שנא דנקט לה תנא הכי ונצטרך למינקט לישנא דעל, ננקטה דמברך עליה מקמיה דשקיל ליה ולנקט לישנא בלמ"ד, לפיכך נראה שתקנת חכמים היא שלא יברך עליו אלא לאחר נטילתו שאם יברך קודם לכך יהא סבור שמצוותו בנטילה לבד ולא ינענעו.

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה טו

נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו, אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה, מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה, אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל וכדברי הרשות הן אפילו שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כסוי הדם ועל נטילת ידים, וכך הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק כמו שיתבאר במקומו. +/השגת הראב"ד/ נטל את הלולב כו', עד מברך על העשייה. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ הנה לדבריו אם שכח בעטיפת ציצית או בהנחת תפילין ולא בירך תחלה כשיזכור ויברך מברך על עטיפת ציצית ועל הנחת תפילין ואינו כן שהרי מצותו כל היום לפניו אבל נטילת לולב כיון שהגביהו נפטר ממנו כל היום וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשגמר בלבו נעשית מצות ביעור עכ"ל. /השגת הראב"ד/ וכך הוא מברך על ביעור חמץ כו'. כתב הראב"ד ז"ל קשה לי על מקרא מגילה ואם יאמר כל מצוה שהיא מדבריהם אומר על שהיא כעין רשות קשיא לי נר חנוכה ואולי מפני שאין לה קצבה שמהדרין מוסיפין וכן המהדרין מן המהדרין יותר, א"נ מפני שזו הברכה הוקבעה על הנרות שבמקדש שהן של תורה לפיכך עשאוהו כשל תורה, ובין כך ובין כך קשיא לי על אכילת מצה ועל אכילת מרור, ועוד שיש תימה איך לא הקשה אותם בגמרא למ"ד לבער ומסתברא דלאכול אמרינן בהני ורמיזן הכי בגמרא דאמר מברך ב"פ האדמה ולאכול מרור עכ"ל. +

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ו

ד מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת, וכשהוא נוטלם לצאת בהן ה מברך תחלה על נטילת ו לולב הואיל וכולן סמוכין לו ואחר כך נוטל האגודה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עיקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר, ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד ז יצא והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו, אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד לא יטול עד שימצא השאר.

בעל המאור מסכת פסחים דף ג עמוד ב

והלכתא על ביעור חמץ. כלומר אף זה להבא משמע ואי אמר לבער לא מהדרין ליה אלא שאינו ניכר מברכותיו שהוא ת"ח ובלולב לא מברכין לעולם אלא על נטילת לולב דמדאגביה נפק ביה ואף על פי שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן כיון דאית ליה לקרות את ההלל ולנענע שהוא שירי מצוה כעובר לעשייתה דמי ולעולם נוטלו כדרכו ומברך על נטילת לולב ואינו מברך ליטול כיון דנפק ביה מדאגביה ואף על גב דהאי שנויא דמשנינן למ"ד לבער הוא ולא סבירא לן כוותיה אפילו הכי גמרינן מיניה דבנטילת לולב לא אפליגו רב פפי ורב פפא ופשוט' והצעה של אותה משנה דתניא העושה לולב לעצמו כך הוא כדאוקימנא בגמרא וסדר נטילת לולב אתא תנא לאשמועינן ולא בדיעבד מיירי אלא אורחא דמילתא לכתחלה הכי הוא שאין לברך על המצוה עד שיטול תשמיש המצוה בידו והידור המצוה כך הוא ליטול הלולב כדרכו ולברך עליו ואלו שמראין עצמן כמדקדקין ואין נוטלין את הלולב עד שמברכין לכתחלה או שהופכין אותו מימין לשמאל טעות הוא בידם.

מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף ז עמוד ב

וברכת נטילת לולב שהיא לבסוף נ"ל דטעמא דכיון שכבר הלולב בידו כדמשמע התם במס' סוכה הולכין לבהכ"נ ולולביהם בידן לא הצריכו להניחם ולברך ולחזור ליטלם. וכבר הארכתי בהא דעובר לעשייתן שם במסכת סוכה בס"ד ללמד דעובר לתחלת עשייתן בעי לברוכי ולא לגמר עשייתן בלבד.

חידושי הרמב"ן מסכת פסחים דף ז עמוד א

והא דאקשי' מנטילת לולב לאו למימרא דדמי לביעור, דהא אי איפשר ליטול לולב ע"י שליח, אלא הכי אקשינן בשלמא למ"ד על להבא נמי משמע הכא כיון שברכתו ומצותו באין כאחת כשנוטלו לצאת בו לא קבעוה ליטול שהרי כבר נטלו לצאת בו ואף על פי שהוא עובר לעשיית המצוה, אלא למ"ד על לשעבר משמע לולב לאו לשעבר הוא אמאי קבעו ביה על, ופריק התם לשעבר לגמרי הוא דכיון דאגביה לשם מצוה נפק ביה, ואפי' למ"ד מצות צריכות כונה הרי מתכוין הוא לצאת. ומהא שמעינן דכ"ע משנטלו לצאת כדרכו הוא מברך ולא קודם לכן, ואלו היה מברך קודם שנטלו היה מברך ליטול אלא שלא רצו לקבוע לו ברכה קודם הנטילה, ואם רצה לברך עליו הרשות בידו ומברך ליטול, וכ"כ הרב ר' משה הספרדי ז"ל,

חתם סופר מסכת סוכה דף מב עמוד א

קטן היודע לנענע. צ"ע אי מן התורה מדאגבי' נפיק ב' בלי שום נענוע למה לא יחנך הקטן היודע ליקח לולב בידו אפי' בלי נענוע ומשמע בודאי מדשיעורא דלולב שיצא מהאגד כדי לנענע בו ואי לא"ה לא י"ח א"כ ש"מ הל"מ היא שצריך

לנענע עכ"פ נענוע כל שהוא דהרי שיעורים הל"מ וא"כ מה הי' צריך לשנויי לעיל בשהפכו או שהוציאו בכלי תיפוק לי' אף על גב דאגבי' עדיין לא נענע בו וכעת צ"ע ועמ"ש תוס' לעיל ל"ז ע"ב סוף ד"ה בהודו לה' כי טוב וי"ל ראוי לבילה בעי' שיהי' האדם ראוי לנענע והלולב ראוי לנענוע ואז י"ח בהגבהה בלי נענוע:

תוספות מסכת פסחים דף קטו עמוד א

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו כו' - רב חסדא נמי נראה דסבר כר"ל דבעי כוונה אעפ"כ סבר דאין נכון לברך בטיבול שני כיון שכבר מילא כריסו דאי סבר אין צריכות כוונה ה"ל למימר בהדיא דנפיק בטיבול ראשון ואם יברך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולא צריך לרב חסדא לאהדורי אשאר ירקי ומברך לרב חסדא בטיבול ראשון על אכילת מרור אף על גב דעיקר מצות מרור לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה מועלת הברכה שבירך בטיבול ראשון לטיבול שני מאחר שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון מידי דהוה אברכת שופר דמברך אתקיעות דישיבה ומועלת ברכה לתקיעות שבעמידה שהם עיקר ונעשית על סדר ברכות והשתא כל אלו אמוראי סברי דבעי כוונה וסתמא דמסדר הש"ס סבר הכי מדאיצטריך לפסוקי כרב חסדא ואי אין צריכות כוונה פשיטא דלא יברך בטיבול שני דאפילו לא בירך בטיבול ראשון נפק ביה ואי יברך בטיבול שני הויא ברכה לבטלה ולית הלכתא כוותיה דאבוה דשמואל דאית ליה בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה דף כח.) אין צריכות כוונה דקאמר בכפאו ואכל מצה יצא ומוקי לה בכפאוהו פרסיים והתם לא מייתי מאכלו בלא מתכוין משום דלגבי אכילה לא בעינן כוונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה ומש"ה נמי לא מייתי הכא ברייתות דהתם דבעו כוונה דגבי תפלה ותקיעה בעי כוונה טפי כדפרישית.

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף קיד עמוד ב

כל שיש שם שאר ירקות וחזרת אין ספק שעל הירקות מברך בורא פרי האדמה ועל החזרת שאחר המצה שהיא עיקר מצות מרור על אכילת מרור ואין צריך לחזור ולברך בהן בורא פרי האדמה לברכת ההנאה שכבר נפטר בה בשל שאר ירקות אבל כשאין שם שאר ירקות והוא מטבל בחזרת אף בראשונה כיצד יעשה נחלקו בה רב הונא ורב חסדא שלדעת רב הונא אף בזו מברך תחלה בורא פרי האדמה ועל השניה על אכילת מרור ולרב חסדא מברך על הראשונה בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ועל השניה מטבל בה בלא ברכה ונראין הדברים שבמצוה צריכות כונה או אין צריכות כונה נחלקו שלדעת רב הונא מצות צריכות כונה ומעתה לא יצא ידי חובת מרור בראשונה הואיל ולא כוון בה לצאת כמו שביארנו למעלה וצריך לברך על זו השניה והשיבו רב חסדא וכי לאחר שמלא כרסו ממנה יחזור ויברך עליה שהוא סובר מצות אין צריכות כונה וכבר יצא בראשונה שאלמלא טעם זה אין מלוי הכרס מפקיע שלא לברך עליה בזמן חובתה שהרי משנתנו בשאין שם שאר ירקי היא ואכל מרור בראשונה ופירשה ריש לקיש לדעת מצות צריכות כונה ופירש בטעמו כיון דלאו בעידנא דמרור אכילה דהא בבוא פרי האדמה לבד אכלה צריך לחזור ולטבל בברכת חובה אלא ודאי רב חסדא כך היה אומר לאחר שכבר יצא ממנו ועשה ממנו כל צרכיו והוא המשל במלוי הכרס היאך יחזור ויברך עליה אלא מברך על הראשונה שתיהן ומטבל בשניה בלא ברכה וכן הלכה אלא שאם מכוין שלא לצאת בראשונה מברך על השניה אכילת חובה ולדעת הפוסקים מצות צריכות כונה מברך בראשונה ברכת הנהנין ובשניה אכילת חובה ואחר שכן ראוי לתמוה על גדולי הפוסקים שפסקו צריכות כונה ופסקו כרב חסדא ויראה לי שלדעתם כונת רב חסדא לומר אחר שמלא כרסו במרור שאינו של חובה אלא הערה לתינוקות יברך בה ברכת חובה וטעם זה אף למצות צריכות כונה ראוי לאמרו אלא שעיקר הדברים כדעת ראשון וממה שראינו לריש לקיש בפירוש משנתנו כמו שכתבנו:

חידושי הריטב"א מסכת ראש השנה דף כח עמוד א

שלחו ליה וכו' [אילימא כפאו שד כו']. פי' שכפאו שד ובעודו כך אכל מצה ואח"כ נעשה חלים תוך זמן חיוב אכילת מצה, וקאמרת שנפטר במה שאכל כשהוא שוטה, ועל כרחך יש לפרש כן שאילו כפאו שד כל הלילה מאי פטור שייך ביה הא פטור ועומד הוא דשוטה פטור מן המצות, אלא ודאי כדאמרן, והיינו דפרכינן ליה מהאי דתניא עתים חלים ועתים שוטה וכו', לא צריכא שכפאוהו פרסיים ואכל מצה על כרחו שלא לשם מצוה כלל, וקמ"ל דמצות אין צריכות כונה לצאת בדיעבד, ואפילו עומד וצווח נמי איני רוצה לצאת ולאכול לשום מצוה יצא כגון הא דכפאוהו פרסיים, ומינה שמעינן בכל דכן דהתוקע לשיר או לשד יצא כדמפרש ואזיל, וק"ל ולוקמה בשכפאוהו ב"ד כאותה שאמרו (כתובות פ"ו א') אמרו לו עשה סוכה ואמר איני עושה מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיעשהו, וי"ל דאי בב"ד של ישראל ודאי כיון דעביד גמר ואכל לשם מצוה דאמר מצוה לשמוע דברי חכמים כדאמרין בגט המעושה בב"ד דישראל (ב"ב מ"ח א').

ר"ן על הרי"ף מסכת ראש השנה דף ז עמוד ב

גרסי' בגמרא שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאוהו ואכל מצה יצא כלומר שאם כפאוהו פרסיים ואכל מצה בלילי הפסח שלא לכונת מצוה יוצא ידי חובתו וכתב הרא"ה ז"ל דדוקא כי האי גוונא יצא שידוע הוא שעכשיו פסח וזו מצה אלא שאינו מתכוין לצאת אבל כסבור חול הוא ואכל מצה או כסבור לאכול בשר ואכל מצה ודאי לא יצא דאם איתא למה

לי למינקט כפאוהו פרסיים לנקוט חד מהני גווי אלא ודאי כדאמרן וגרסינן עלה אמר רבה זאת אומרת התוקע לשיר יצא פשיטא היינו הרך מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל כלומר דכיון שנהנה באכילתו לא מיקרי מתעסק דהא אפילו לענין חטאת אמרינן [בסנהדרין סב ב] המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכבר נהנה אבל הכא כלומר בתוקע לשיר אימא מתעסק בעלמא הוא קמ"ל ואקשי ליה אביי לרבא אלא מעתה כיון דמצות אין צריכות כונה הישן בשמיני בסוכה ילקה משום בל תוסיף ואסקא רבא לשמעתא הכי אלא אימא לצאת לא בעי כונה לעבור כלומר על בל תוסיף בזמנו לא בעי כונה שלא בזמנו בעי כונה ומשום הכי הישן בשמיני בסוכה לא לקי דשלא בזמנו הוא ובתר הכי גרסי' א"ל ר' זירא לשמעיה איכוין ותקע לי ואוקימנא בגמרא דרבי זירא כר' יוסי דאמר דדוקא בשליח צבור דדעתיה אכוליה עלמא אמרינן דמסתמא איכא כונת משמיע אבל באיניש אחרינא בעינן עד שיתכוין שומע ומשמיע כך היא הצעה של שמועה בגמרא:

ר"ן על הרי"ף מסכת ראש השנה דף ז עמוד ב

אבל דעת הרבה מן הגאונים דקיימא לן מצות אין צריכות כונה וכן דעת הרשב"א ז"ל [ומ"מ] כתב רבינו שמואל ז"ל דאע"ג דאמרינן מצות אין צריכות כונה הני מילי בסתם אבל במתכוין שלא לצאת אינו יוצא דאי לא תימא הכי תקשי לך הא דאבעיא לן פ"ק דברכות (דף יב א) היכא דנקט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא ופרש"י אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה ולא איפשטא ואמאי לא איפשטא נפשט דיצא דמצות אין צריכות כונה אלא שמע מינה דאע"ג דאין צריכות כונה במתכוין שלא לצאת לא יצא והתם הרי הוא נתכוין שלא לצאת בשכר אלא ביין ולפי זה כתב הרב ז"ל שזה הוא שנהגו להבדיל בבית אף על פי ששמעו כל בני הבית הבדלה בבית הכנסת לפי שנתכוונו שלא לצאת שם ואני אומר דכיון דבעינן מיהא כוונת משמיע להשמיע מטעמא אחרינא מצוה למעבד הכי משום דהא צריכין למימר בהיה עובר אחורי בהכ"נ דבש"צ עסקינן דדעתיה אכוליה עלמא ובודאי שאין דעתו להשמיע אלא מי שירצה לשמוע אבל להשמיעם כדי להוציאם בעל כרחם לא נתכוין שהרי אינו אלא שלוחם:

מגיד משנה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב הלכה ד

[ד] המתעסק בתקיעת שופר וכו'. משנה פרק יום טוב של ר"ה (דף ל"ב:) המתעסק לא יצא והשומע מן המתעסק לא יצא. ודע שלדברי האומר מצות צריכות כונה מתעסק קרוי כל זמן שאינו מתכוין לתקוע תקיעה של מצוה ולדברי האומר אין צריכות כונה מתעסק קרוי כל שאינו מתכוין לתקוע תקיעה ראויה. ובסמוך יתבאר דעות אלו: נתכוון שומע לצאת וכו'. פ' ראוהו בין דין (דף כ"ח כ"ט) אמר ליה ר' זירא לשמעיה אכוין ותקע לי והקשו מדתנן היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא וכי כיון לבו מאי הוי האיך לא מיכוין אדעתא דידיה ותירצו הכא בשליח צבור עסקינן דדעתיה אכוליה עלמא ואמרו שם דר' זירא ס"ל כר' יוסי דתניא השומע שומע לעצמו והמשמיע משמיע לפי דרכו אמר ר' יוסי בד"א בש"צ אבל ביחיד לא יצא עד שיתכוין שומע ומשמיע ופסק רבינו כר' זירא וכן פסקו בהלכות ובה"ג. ויש מן הגאונים שלא פסקו כן אלא כרבא (דף כ"ח) דאמר התוקע לשיר יצא דמצות אין צריכות כונה וכל שנתכוין לתקיעה ראויה אף על פי שלא נתכון לצאת יצא וזה דעת הרבה מן האחרונים ומכללם הרשב"א והרא"ה ז"ל ואני תמה בדברי רבינו שהוא פוסק פרק ששי מהל' חמץ ומצה שאם אכל מצה בלא כונה כגון שאנסוהו עכו"ם שיצא ידי חובתו וזה נראה בגמ' שהוא כדעת מי שאומר מצות אין צריכות כונה שכך שנינו שם שלחו ליה לאבוה דשמואל כפאו ואלו מצה יצא ואוקימנא לה כגון שכפאוהו פרסיים ואמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא ואמרו אלמא קסבר רבא מצות אין צריכות כונה וא"כ היאך פסק כאן רבינו שמצות צריכות כונה והצריך כאן כונת שומע לצאת וכונת משמיע להוציא. ולא מצאתי בזה תירוץ נאות לדעתי אם נוסח ספריו אמת רק שנאמר שרבינו סובר דהא דכפאוהו ואלו מצה אינה תלויה בדין השופר ואולי שהוא סובר שכיון שאין אדם עושה מעשה בתקיעת שופר אלא השמיעה ואפילו התוקע עיקרו השמיעה לפיכך צריך כונה משא"כ באכילת מצה ורבה הוא שהשוה דינן ולפיכך דקדקו ואמרו אלמא קסבר רבא מצות אין צריכות כונה ולא דקדקו כן מההיא דכפאוהו ואלו מצה, ועם כל זה אני מסתפק שלא תהיה נוסחת רבינו האמיתית שם גבי מצה לא יצא שכן נראה מן ההלכות ולא ראיתי מי שחלק בין מצוה למצוה בדין הכונה:

הקדמה לבית הבחירה למאירי

ואולם צריך שאעירך בזה על כל פנים על אמרם ז"ל בתלמוד מאמר מוחלט מצות אין צריכות כונה ואולם אם תקח המאמר על צד שיטה תלמודית ראוי לנו להודיעך עליו שהוא מאמר סובל המבוכה והמחלוקת כמו שידעת שזה הענין במצות אם צריכות כונה אם לאו נחלקו בו חכמי הדורות לפי השטות התלמודיות לג' דיעות כמו שיתבאר במקומות מזה החבור וזה שהרבה מהם פוסקים על כל המצות שהם צריכות כונה ר"ל שיכוין בשעת עשייתו לעשות הענין לשם מצוה

ושיהיה יוצא במעשה ההוא ידי חובת המצוה ושאם עשה המצוה בבלתי זה הצד שלא יצא והוא צריך לחזור ולעשותה פעם אחרת והנה זה הדעת נאות ומתקבל למה שכוונו לאמרו בעניני עשיית המצות להמון ולחלושי השכל:

והדעת השנית הוא שנמשכו לדברי הדעת הראשון בקצת מצות והם כל מצוה שאין בה הנאה גשמית כענין תקיעת שופר ונטילת לולב וכיוצא באלו אבל כל מצוה שתמשך הנאה לגוף כענין אכילת מצה והדומים לה יאמרו עליה שיצא ידי חובת המצוה בבלתי הצד הנזכר ר"ל אף על פי שלא כיון במעשה לשום מצוה אחר שהיתה לו כונה בעשייה ר"ל שלא עשה כמי שמתעסק בדבר ואינו מתכוין אף לעשייה וזה הדעת אפשר להמשיכו למה שכוונו בו וזה שמתוך הנאות ממנה אי אפשר שלא ימשך בה ואחר שימשך בענין בכונת עשיית המצוה עם דעתו על אותו זמן שהוא זמן המצוה קרוב לנמנע שלא יתעורר מעט על זה בכונתו ובדמיון זה אמרו בתלמוד המערב בענין היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגלה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אמרו שם על זה שלא כיון כונה מוחלטת לשם המצוה להדיא עד שאינו מרגיש אם כיון אם לאו או דנין מן הסתם שאי אפשר אחר שנמשך להתעכב שם עם דעתו זמן המצוה ושהוא צריך לצאת ממנה שלא יתעורר על זה מעט:

ואולם נודה לדברך ונלך אחר השטה השלישית והוא שאין שום מצוה צריכה כונה לצאת אבל כל זמן שיעשה המעשה בכונת עשייה לא דרך התעסקות יצא ידי חובת המצוה אף על פי שלא היתה כונתו לצאת במעשה ההוא ידי חובת המצוה ושלא כיון לעשותו לשם מצוה כלל צריך שתדע על זה שהתלמוד אמנם ילך על שבילי התורה ונתיבותיה והכונה בהם להדריך בני האדם בדרכים ישרים על צד נאות לכלל והם הדרכים הממוצעים מבלי שיביטו לזר לעולם ולדבר הרחוק שהפרטים הצריכים לאדם בתקון עניניו ומדותיו אם הוא מונח על תכונות רעות בקצה גדול ובדרך הזרות הם רבים יצטרך ברפואתם לעזוב דרכי התורה הכלליים מאחיזת מצוע הדרכים ולאחוז הצד ההפכי דרך רפואה כמו שהתבאר בהרבה מקומות וכמו שנרמז בתורה בקצת ענינים להשלים בה הכונה עד שימצאו בה הכל די ספוקם בהנהגה הצריכה להם לפי ענינם אצל דרכיה הכלליים הם בלתי מביטות לדברים הבלתי נמצאים רק על צד רחוק קרוב לנמנע:

ואחר זה הנה רחוק עד כמעט שלא יצויר ולא ישוער למי שיעשה מעשה אחד והוא מצווה עליו אלא שלא יעשהו מצד הצווי אחר שהוא מרגיש בעשייתו ומתכוין לעשותו עם זכרו שהוא מחוייב ומצווה לעשותו שלא יתעורר טבעו מעט על זה אם לא יהיה בכלל המזידיים אשר אין להם מבוא בזה המאמר ואין לנו לחוש עליהם אם יצאו אם לא יצאו ואולי הם מכוונים שלא לצאת:

וכבר בארנו בקצת מקומות בתלמוד שאף לדעת האומר מצות אין צריכות כונה אם הוא מכוין שלא לצאת אין ספק שלא יצא ואולם אין הכונה הנה לדבר על המזידיים רק על המתרשלים שמציאות זה הענין רחוק מהם מאד ואם תדקדק על זה להמון ולעמי הארץ גם הם לא יבחינו לפעמים אם התעוררו על זה כפי הצריך להם אם לאו לחולשת שכלם ויבא הענין לשחוק וללעג עד שהרבה גם מן היוצאים נצטרך להשיבם לעשות המצוה תמיד ולכן הנחנו הענין למה שהרגילות מחייב בו ולא נביט לדרכים הרחוקים והזרים והוא שדעת כלם שוה שאם עשה המצוה בבלתי כונת עשייה רק בדרך מי שמתעסק בדבר או בבלתי הרגשה כמי שעשאה בעת השטות ונשטתה קודם עבור זמן המצוה וכיוצא באלו שלא יצא לדברי הכל והוא גם כן שאף למי שאמר מצות אין צריכות כונה לא אמר זה אלא כדיעבד וכבר גלו אמתת הענין בתוספתא נמשך למה שאנחנו בו ונאות אליו להודיע על העושה בדרך זה שאינו נגמל עליה ר"ל שאינו מקבל גמול על עשייתה וזה נאות מאד לכונתנו וכל שכן עם זכרך מאמר החכם שאמר שכר המצות הוא פריין והוא בודאי השכר האמתי מצורף אל השכר ההמוני:

ולשון התוספתא בזה רועה שהרביץ צאנו אחורי בית הכנסת וכן חולה שהיה מוטל אחורי בית הכנסת ומי שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגלה אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא שהכל תלוי בכונת הלב שנאמר תכין לבם תקשיב אזנך רצה בזה שלפי כונת הלב יהיה השם יתברך מטה אזנו ומקשיב תפלתו לגמלו כראוי לו ויהיה הענין בקיום המצוה שלא בכונה על איזה צד שתרצה יצא או שלא יצא מ"מ יהיה הגמול נמשך אחר כונתו בלא ספק וכל שכן ליחיד המיחל גמול יתר מרעהו על קיום המצוה להמשך לו ממנה כוונות עמוקות יבחן בהם מעלת ממצאים שיש לומר עליו בודאי בעשותו המצוה בבלתי שלמות הכונה שהם הפרו התורה והחטיאו כונותיה שגו ברואה פקו פליליה והוא ענין אמרם במצות שבת טועמיה חיים זכו וכבר ידעת על מילת הטעימה היותר מונחת על התבוננות בדבר כאמרו כמתרעם על המתרשלים להתבונן על הצד הראוי הלא אזן מילין תבחן וחיך אוכל יטעם לו והוא ענין טעמו וראו כי טוב ה' ואמר על התורה בעצמה טעמה כי טוב סחרה: